

Balipap Ferenc

Fejezetek a szociális és szociálpolitikai képzés történetéből II.

A pécsi egyetem szociális tanfolyama

A pannon városban kibontakozó szociálpolitikai és szociális fejlesztői munka vezéregyénisége *Esztergár* Lajos. Ahogy Hilscher munkássága lényegében minden vonatkozásával a settlement működése köré építkezett, úgy Esztergár tevékenységének központja a szociális igazgatás. Egészen természetes tehát, hogy a pécsi szociális képzés koncepciója az Erzsébet Tudományegyetemen tradicionális jogi és államtudományi oktatáshoz kapcsolódva alakult ki.

Esztergár 1934-ben adta közre Pécsen *A szociális képzés kérdése* c. könyvét. Ebben általánosságban is foglalkozik a szociális képzés szükségességével, sőt a világ jelesebb vagy nagyobb egyetemeinek szociális képzési praxisára is kitékint. Majd konkrétan bemutatja saját tanfolyamuk szerkezetét és az oktatás tantárgyait, ezek tartalmát, célját stb. Igen érdekes az oktatás tantárgyainak megválasztása, hiszen ezek itt már ekkor a *szociológia*, a *szociálpolitika*, a *társadalom-egészségtan*, a *szociális jog* és az *alkalmazott szociálpolitika*, mely utóbbi alatt a gyakorlati szociális munka területeit értik. Kiegészítő kollégiumként tervbe vették a *szociálpszichológia*, a *társadalmi nevelés*, a *társadalmi erkölcsstan* és a *társadalmi kriminológia* tárgyait felvételét.

Természetesnek látszik, hogy a gyakorlati munkát ebben a koncepcióban erőteljesen az igazgatás aspektusa felől közelítik: a különböző szociális intézményekben elsősorban az adminisztráció és a szervezés elsajátításának illetve megismerésének szempontjaira helyezik a hangsúlyt. Esztergár ezt a tanfolyam ismeretköreinek leírása előtt — más, lényeges megállapítások mellett — a következőkkel indokolja:

„A mai változott viszonyok erős iramában a közigazgatás intézői olyan problémák elé kerültek, amelyekkel az egyetemeken csak érintőleg foglalkoztak, ennek következtében az egyetemi oktatás és az élet között előállott a bifurkáció, melynek áthidalása múlhatatlanul szükségessé vált.

A gazdasági és társadalmi válság a szociális komplikációk olyan tömegét hozták felszínre, melyek a társas együttélésre, a kultúra haladására, a nemzet létére veszélyesek.

Az Erzsébet Tudományegyetem a problémák jelentkezésével előálló helyzetnek úgy a közigazgatási, mint társadalmi fontosságát felismerte. A jogi és államtudományi karon szociális tanfolyamot létesített, hogy a közigazgatásnak, hatósági tevékenységnek, egyházi és társadalmi munkának a magasabb nemzeti szempontok érvényesítése érdekében segítő kezet nyújtson.

A tanfolyam az oktatásban elsősorban a gyakorlati szempontokat tartja szem előtt. Nem a tudományos kísérletezést, nem a szociális kérdések specialistáinak kinevelését szolgálja — mert ezekre nincs addig szükség, míg a fogalmakat, elemeket az intézkedésre hivatottak nem ismerik, s míg a szociális problémák irányában a társadalom széles rétegében megfelelő jóindulatú közhangulat, érdeklődés nem mutatkozik —, hanem azt akarja elérni, hogy a tanfolyamról kikerültek a gyakorlati életben meglássák, fel tudják mérni a szociális problémákat, meg tudják keresni a bajok forrását, megismerjék az orvoslás módjait, alkalmazzák az arra alkalmas eszközöket és végül az eszközök előteremtését biztosító lehetőségeket, utakat megtalálják, s ezzel egyben előmunkásai, terepegyengetői legyenek a későbbiek során kialakuló tudományos irányzatnak.

A pécsi Erzsébet Tudományegyetem szociális tanfolyama az elméletek ismertetésével nem megy azon a határon túl, melyet a gyakorlati munka megkíván, és nem a tudományoskodásra építette fel a tanmenetet, hanem a helyes szociális érzék kitermelésére, fejlesztésére, és ezek révén a kérdésekben való elmélyedéshez vezeti a hallgatóit. A tanfolyam arra törekszik, hogy hallgatói a gyakorlati életben akár mint közigazgatási tisztviselők, akár mint egyházi, szociális és karitatív munkában résztvevők, akár pedig mint a társadalmi egyesületek munkáját irányító vagy végző egyének a magasabb nemzeti szempontokat szem előtt tartva végezzék közhasznú tevékenységüket.

A tanfolyam empirikus célja szerint az aktuális feladatokhoz igazodó gyakorlati oktatást először a városokban jelentkező inség enyhítése szolgálatába állította. A tanfolyam azonban e célnál nem áll meg, hanem hallgatóit a preventív szociális védelem szolgálatára tanítja, és ezért szisztematikus oktatás tárgyává teszi már az egyén megjelenésével előálló szociális változásokat és a különböző életkorban előálló veszélyeket, azok kihatásait, méreteit, továbbá a nagyobb közületben, a családban, a községben, a városban, vármegyében jelentkező szociális problémákat és azok megoldási lehetőségeit. Az oktatást abban a sorrendben végzi, ahogy a kérdéseket az élet feltárja és ezzel a tanfolyamon résztvevőknek a munkaterület áttekintését biztosítja.¹¹

Az egyes tantárgyak ismeretköreit igen részletesen, szinte tantárgyi témavázlat érvényű alaposággal írja le a továbbiakban Esztergár. E terjedelmes ismertetőkből — szemléltetésként — csupán kiemelni van itt helyünk néhány fontosabb elemet.

A *társadalomtan* (előadója, dr. Krisztics Sándor) „az ember társas természetének, és a társas együttélésben jelentkező szabályok, törvényszerűségek, függőségek stb. megismerését nyújtja” a hallgatóknak. Ehhez bevezetésként a szociológiai megismerés lényegét ismerteti, majd a haladás tényezőit értelmezi. Szól a társadalom fogalmáról,

a családról, a nemzetről, az államról; az egyén és a társadalom viszonyáról, az ember társas természetéről; és az értelem hatásáról a társadalmi viszonyokra. Részben a tudatosságok és a tudatszintek megismertetésére törekszik. A társas érzelmek körében a szimpátiától a felebaráti szereteten át a hazaszeretelig, a sovinizmusig, a nemzeti érzésig és a jogérzésig terjed kitekintése. A továbbiakban szó van még „a társadalmi mozgatóerőkről”; „a társadalmi irányeszmeokről”; valamint „a jó, az egyéni jó, a közjó, általános jó; a szabadság, természetes szabadság, egyéni szabadság, politikai szabadság, jogi, erkölcsi és etikai szabadság; az egyenlőség, a jog, az igazság valamint érvényesülési módjuk: a konzervativizmus és a liberalizmus” lényegét mutatja be. Majd a „társas együttélés” elméletei és a „társadalmi szerkezetek” fejezetei következnek. Aztán a társadalmi osztályok és rendek szerveződésének és működésének elveit adja elő. Az emberiség c. fejezetben a nemzetképződés okáról szól, „a nép, a nemzet, nemzetiség megkülönböztetésére” tér ki, majd a nemzeti kultúrák, a nemzeti állam problémái képezik a tantárgy oktatásának anyagát. S végezetül az „államelméletek” majd az „állami célok” korabeli tudományába nyerhetek a hallgatók bevezetést.

A *szociálpolitikai ismeretek* (előadója, dr. Vasváry Ferenc) szerkezeti elemei a következők: A szociálpolitika a közgazdaságtan rendszerében. A szociális kérdések gazdasági vonatkozásai. A szociálpolitika irodalmának vázlatja. A gyakorlati szociálpolitika vázlatja. Miért nem ismerte az ókor a középkor a szociálpolitikát? A szociálpolitika elméleti kiindulási pontja. Az állami beavatkozás szükségessége. A szociálpolitika ágai (az agrár-szociálpolitikától a lakáspolitikán át a kereskedelmi szociálpolitikáig). Szövetkezetek, önszegély, munkás- és középosztály-védelem. Hitelek. Munkavállalók önvédelme, szervezetei, érdekképviselője. Munkavállalók hatósági védelme. Női és gyermekmunka. Üzemi védelem. Bérezés. Nemzetközi munkásvédelem. Munkanélküliség. A hatóság mint munkaadó. A munkásbiztosítás ágai: betegségi, baleseti, rokkantsági, öregségi, özvegyi, árvasági és munkanélküliségi. Társadalmi fejlődés és szociálpolitika. A szociálpolitika mint kiegyensúlyozó osztályközi politika. A szociálpolitika mint kultúrkérdés. Szociálpolitika és humanizmus.

A *szociálhigiéné* (előadója, dr. Fenyvessy Béla) oktatásának fő tárgykörei pedig a következők: A gazdasági és a társadalmi élet összefüggése a társadalomegészségüggyel. Magyarország szociálhigiénés struktúrája és problémái statisztikai megvilágításban. A jövő generáció számának és egészségének problémái. A család mint a nemzeti élet erkölcsi, gazdasági és egészségügyi alapja. A nő, a kereső nő, az anyaság, a csecsemők és a kisdedek, az óvodák és iskolák, az aggok, rokkantak szociálhigiénéje. A foglalkozások egészségügyi problémái. (Az ipar, a mezőgazdaság, az iszákosság, a ruházatkódás, a beteggondozás, a kórházügy stb. kérdései.) Az egészségvédelmi munka rendszerei, szervezetei és feladatai. Az egészségügyi ismeretterjesztés mint a társadalomegészségügy eszköze.

A *tételes szociális jogszabályok* (előadója, dr. Dambrowszky Imre) tantárgy ismerteti „mindazokat a jogszabályokat, tételes rendelkezéseket, melyeket az államhatalom a bajok megoldása, kiküszöbölése érdekében a közület, a nemzet megerősítése szolgálatába állított. A tantárgy oktatás tárgyává teszi azokat a jogszabályokat, melyek a szo-

ciális problémák megoldása végrehajtásának részleteit tartalmazzák” — vezeti be a tantárgy ismertetését Esztergár Lajos.

Az *alkalmazott szociálpolitika* (előadója dr. Esztergár Lajos) oktatásának keretében nyeri el a tanfolyam hallgatója azokat az ismereteket, melyek révén „képet kap úgy a múltban történt szociális problémák megelőzési kísérleteiről, mint azokról az összeütközésekről, melyek az egyének, csoportok, körök, társadalmi osztályok között előállnak. Bemutatja a megelőzés eszközeit és határait, a gyakorlati munka előfeltételeit, a megoldások fokozatait, és megjelöli a szellemet, amelynek át kell hatnia a gyakorlati munkát. Az előálló problémák okait, a megoldási lehetőségeket szisztematikusan tárja fel” — állapítja meg saját tantárgyáról Esztergár. A praktikus gyakorlati képzés során kiemelt hangsúlyt helyez a gyermekvédelemre, a családgondozásra, az ifjúság problémáira, a munkával kapcsolatos szociális problémák kezelésére, a szegénység mint szociális probléma okaira, következményeire és kezelésére. Az adminisztráció és a szervezés oktatása is e tantárgyon belül történik; csakúgy, mint a munka utáni idő kihasználása, a szövetkezeti vagy egyesületi tevékenységekkel kapcsolatos tudnivalók megismerése. Esztergár értelmezésében fontos szerepe van a képzésen belül a tanulmányi látogatásoknak is.²

Ismereteink szerint a pécsi egyetem hallgatói részére ez a szociális tanfolyam megszakítás nélkül folyt a negyvenes évek közepéig. Induláskori jelentőségét maga Hilscher Rezső méltatta *A jövő útjain* c. pedagógiai folyóirat 1935/3—4. számában. Az 1939/40-es tanévre meghirdetett programjából pedig megtudhatjuk, hogy ekkor az oktatott tárgyak: a magyar szociális közigazgatási jog (heti 3 órában); a szociálpolitika (heti 3 órában); társadalomtan-szociológia (heti 3 órában); társadalom-egészségügy (heti 3 órában); és az alkalmazott szociálpolitika (heti 3 órában). (Ekkor a tanárok is még mind ugyanazok.) S leírja a 39/40-es egyetemi évkönyv azt is, hogy kik lehetnek a tanfolyam hallgatói: „1. az egyetem bármely fakultásának rendes, vagy rendkívüli hallgatói; 2. mindazok, akik igazolják, hogy a szociális igazgatásban akár mint fizetett, akár mint önkéntes szervek közreműködnek vagy közreműködtek; 3. a középiskolai érettségi bizonyítvánnyal vagy középfokú iskolai végbizonysítvánnyal rendelkezők és 4. mindazok a középiskolai érettségi bizonyítvánnyal nem rendelkező magyar állampolgárok, akik a szociális igazgatásban való közreműködésre hajlandóságuk kinyilvánításával indokolják felvétel iránti kérésüket, és a 18. életévüket már betöltötték.”³

Egyetemi szociális tanfolyamok a 40-es évek elején

Az időben következő, valószínűleg 1941-ben — tehát 1945 előtt utolsónként — közreadott szociális képzési program tájékoztatójából azt olvashatjuk ki, hogy ez a korábbiak tanulságaira építve a legátgondoltabb, legrendszeresebb; komplex módon felhasználja az előző képzési formák elemeit, s minden eddigi — lényegében egy-egy szervezethez vagy intézményhez kötődő, tehát helyi — vállalkozásnál szélesebb körű.

E tematikának külön érdekessége a szervezete (ezen belül is a *szociális intézet*, mint a képzés gyakorlati bázisa); az átgondolt felvételi

és vizsgakövetelmények (ez utóbbi körben a *társadalompolitikai szakvizsga*); s természetesen a tanfolyam részletezett munkarendje, azaz tantárgystruktúrája és a tárgyak oktatásának rendje, az órabeosztás, a képzés tantárgyi arányai.

Mindezek mellett azonban a legfigyelemreméltóbbnak kétségkívül azt a fejleményt tarthatjuk, hogy e program meghirdetésekor a *belügy-miniszter* — a honi képzés történetében először! — *egyedülállóan munkakörök betöltéséhez 1946 (!) január 1-től előfeltételként kötötte ki e tanfolyam elvégzését és az itt előírt társadalompolitikai szakvizsga sikeres letételét.*

Szervezetileg, tematikailag és az ún. hivatalos elismertségben eddig jutott tehát 1945 előtt a szociális képzés Magyarországon. Ugy véljük, hogy ez nem is olyan kevés, sőt!

És megjegyezhetjük azt is, hogy erről a szintről nem törvényszerűen kellett annak a korszaknak következnie a szociálpolitikában sem, amely következett; s nem az előtörténet predestinációja miatt kellett a szociális-szociálpolitikai szakképzésnek sem azt az utat bejárnia, amelyben a jelenig elbotladozni kényszerült...

Nézzük végezetül a belügyminiszter által a szociális tanfolyamok létesítésére vonatkozó előírás főbb részleteit:

Általános tudnivalók

A m. kir. belügyminisztérium az 1940:XXIII. t.-c. 5. §-a (1) bekezdése c. pontjában kapott felhatalmazás alapján a 4.150/1942. M. E. sz. rendeletével a debreceni m. kir. Tisza István tudományegyetem és a pécsi m. kir. Erzsébet tudományegyetem jog- és államtudományi kara, valamint a m. kir. József Nádor műszaki és gazdaságtudományi egyetem és a kolozsvári m. kir. Ferenc József tudományegyetem közgazdaságtudományi kara mellett szociális tanfolyamokat szervezett. (...)

A tanfolyam feladata

Az egyetemi szociális tanfolyamok az állami és közületi, valamint a közjóléti igazgatás szociális feladatainak és munkájának betöltésére rendelt tisztviselők képzését és ezek hivatástudatának kifejlését szolgálják.

Ennek megfelelően az 1946. évi január hó 1. napjától kezdődően az Országos Szociális Felügyelőségnek szociális felügyelővé kinevezni és szakelőadói minőségben alkalmazni, továbbá a közigazgatási szolgálatban közjóléti előadói, illetőleg szociális előadói munkakörrel, a törvényhatósági jogú városokban pedig közjóléti előadói feladatkörrel megbízni csak azokat az alkalmazottakat szabad, akik a szociális tanfolyam elvégzése után az *előírt társadalompolitikai szakvizsgát* sikerrel letették. (Kiemelés — B. F.)

A belügyminiszter indokolt esetben a szociális tanfolyam elvégzésére azokat a már tényleges szolgálatot teljesítő alkalmazottakat is kötelezheti, akik az előbb felsorolt feladatkörökben tevékenykednek. Az ilyen alkalmazottakat a tanfolyam tartamára illetményeiknek megtartásával szabadságolni kell: a tanfolyam elvégzésére kötelezett és szabadságolt tisztviselőt azonban a kiküldetési illetmények nem illetik meg.

A m. kir. belügyminiszter a törvényhatóságok első tisztviselőihez és a megyei városok polgármestereihez, mint a közjóléti szövetkezetek

elnökeihez intézett 531.977/1942. OSZF. sz. a. kelt leiratában a kiváló minőségű, nehéz anyagi körülmények között élő kisegítő szociális gondozók számára korlátozott mértékben anyagi támogatást biztosít oly képpen, hogy az előírt szakképzés megszerzése céljából a szociális tanfolyamok végzésére kiküldött alkalmazottak részére egyetemi tanulmányuknak szorgalmi idejére a szövetkezet igazgatósága fizetéses szabadság engedélyezéséhez hozzájárul.

Felvételi eljárás és beiratkozás

Az egyetemi szociális tanfolyamokra az ezeknek székhelyén működő egyetemek (főiskolák) rendes hallgatói vehetők fel; felvehetőek továbbá azok is, akik legalább középiskolai érettségi bizonyítvánnyal, vagy ezzel egyenlő értékű végzettséggel a szociális tanfolyam végzése céljából rendkívüli hallgatóként való felvételükért folyamodnak az illetékes tudománykarhoz.

Az illetékes tudománykarhoz címzett felvételi folyamodványt a tanfolyam igazgatójához kell beadni. (...)

A felvételnél egyébként egyenlő feltételek esetén azok a folyamodók részesülnek előnyben, akik:

- eddig már gyakorlatban (esetleg irodalomban) szociális jellegű, elsősorban nép- és családvédelmi munkakörben tevékenykedtek,
- többgyermekes családból,
- falusi, kisvárosi környezetből származnak. (A m. kir. belügyminiszter 531.987/1942. OSZF. sz. rendelete. (...))

Szociális Intézet

A Szociális Intézet a szemináriumi munka, a gyakorlatok, valamint a gyakorlati képzés egységes szellemének biztosítását szolgálja.

A Szociális Intézet élén a tanfolyam igazgatója áll. Az intézet tagjai a tanfolyam előadói, a titkár és a tanfolyam hallgatói. (...)

A tanfolyam előadói

A tanfolyam előadóit az egyetem nyilvános rendes, nyilvános rendkívüli és magántanárai közül, illetőleg az egyetemen kívül álló szakemberek közül a belügyminiszter hozzájárulásával az illetékes tudománykar jelöli ki.

A tanfolyam munkarendje

A tanfolyam hallgatói három egyetemi féléven át előadásokon, szemináriumokon és gyakorlatokon elméleti képzésben és ezen felül a megállapított gyakorlati képzésben részesülnek. (...)

Az előadások, szemináriumok és gyakorlatok összesítő kimutatása

A) Előadások

	Heti órák száma			
	I.	II.	III.	Összesen
	félév			
1. Lélektan, társadalom-lélektan	2			2
2. Etika, társadalometika	1			1

	Heti órák száma			
	I.	II.	III.	Ösz- sze- sen
	félév			
3. Nevelés, nevelésügy, népművelés	2			2
4. Közgazdaságtan, gazdaságtörténet	3			3
5. Néprajz	2			2
6. Alkotmányfejlődési, közigazgatási és büntetőjogi ismeretek		2	2	4
7. Magánjogi ismeretek (szociális vonatkozásban)		2	2	4
8. Társadalomtan (a magyar társadalom kialakulásának rövid történetével)	3			3
9. Nép- és táj kutatás (szociográfia)	1			1
10. Bevezetés a társadalompolitikába	2			2
11. Részletes társadalompolitika:				
a) Anya-, csecsemő-, gyermek- és ifjúságvédelem		2		2
b) Egészségvédelem		1		1
c) Társadalombiztosítás, aggkori ellátás		1		1
d) Munkaügy és munkásvédelem		2		2
e) Lakásügy, telepítés (földbirtokpolitika), egyéb gazdasági támogatás			2	2
f) Családvédelem és népesedéspolitika			2	2
g) Szegényügy			1	1
h) Társadalmi egyesületek szociális munkája, társadalomszervezés			1	1
12. Faluvezetés és falupolitika			1	1
13. Nemzetiségi kérdések			1	1
14. Szociális gondozás			1	1
15. A statisztika módszere	1			1
16. Mezőgazdasági ismeretek		2		2
17. Háziipari ismeretek		1		1
18. Üzemtani (főleg mezőgazdasági és kereskedelmi) ismeretek			2	2
19. A kar által megállapítandó egyéb előadások (esetleg több előadó közt megosztva)	2	2	2	6
	17	17	17	51

B) Szemináriumok és gyakorlatok

	Heti órák száma			
	I.	II.	III.	Ösz- sze- sen
	félév			
1. Lélektani társadalom-lélektani szeminárium és gyakorlat	1			1
2. Nevelésügyi és népművelésügyi szeminárium és gyakorlat		1		1
3. Nép- és táj kutatási szeminárium	2	1		3

	Heti órák száma			
	I.	II.	III.	Ösz- sze- sen
	félév			
4. Munkaügyi és munkásvédelmi szeminárium és gyakorlat		1		1
5. Lakás- és telepítésügyi szeminárium és gyakorlat			1	1
6. Családvédelmi szeminárium és gyakorlat			1	1
7. Szociális gondozási szeminárium és gyakorlat			1	1
8. Faluszeminárium		1		1
9. Szociális statisztikai szeminárium és gyakorlat	2	1		3
10. Közigazgatási eljárási szeminárium és gyakorlat		1		1
11. Közjóléti szövetkezeti szeminárium és gyakorlat			2	2
Mindösszesen:	5	5	6	16
	22	22	23	67

A szociális intézmények látogatása a tanfolyam székhelyén és annak közelében lévő társadalompolitikai, gazdasági, szakoktatási és népművelési intézmények alapos megismertetésében áll.

Az egyetemi (főiskolai) tanulmányokat végző tanfolyami hallgatók a tanfolyam tárgyait, szemináriumait és gyakorlatait egyetemi (főiskolai) tanulmányaik idejére megosztva is felvehetik.

Mentesül a hallgató annak a tárgynak hallgatása alól, amelyből egyetemi (főiskolai) tanulmányai során már kollokvált vagy vizsgázott. Ebben az esetben is kötelező azonban az illető tárggyal kapcsolatos szemináriumon és gyakorlaton részt venni.

Gyakorlati képzésben a hallgató az alábbi munkakörökben részesül:

1. Anya- és csecsemővédő intézet
2. Bölcsőde
3. Napköziotthon, étkeztetés
4. Tanoncotthon
5. Gyermekmenhely
6. Szegényház
7. Társadalombiztosítási helyi intézet
8. Munkaközvetítő
9. Képességvizsgáló
10. Egészségvédelmi szolgálat
11. Tüdőbeteg- (nemibeteg) gondozó
12. Iskolaorvosi intézmény
13. Népművelés, népház, ifjúsági és társadalmi egyesületek
14. Városi közjóléti (társadalompolitikai) igazgatás
15. Vármegyei, városi szociális igazgatás
16. Gazdasági (és háziipari) gyakorlat

A hallgató a gyakorlati képzés egy részében a tanfolyam szünetei alatt is részesülhet. (..)

A tanfolyam vizsgarendje

Kollokviumok

A hallgató minden tárgyból a félév végén az előadó által megállapított időben kollokválni köteles. (..)

Társadalompolitikai szakvizsga

A hallgató az előadások, szemináriumok és gyakorlatok sikeres elvégzése után elméleti szakvizsgát, a gyakorlati képzés után pedig gyakorlati szakvizsgát tesz.

Az elméleti szakvizsga tárgyai:

- lélektan, társadalom-lélektan;
- alkotmányfejlődési, közigazgatási és büntetőjogi ismeretek;
- magánjogi ismeretek;
- bevezetés a társadalompolitikába.

A gyakorlati szakvizsga tárgyai:

- részletes társadalompolitika;
- faluvezetés és falupolitika;
- szociális gondozás.

(..)

Az *elméleti és gyakorlati vizsga* szóbeli. A vizsga időtartama vizsgázónként félóra.

A szakvizsga eredményét a vizsgabizottság állapítja meg.

Az eredmény megállapításánál a vizsgabizottság tekintetbe veszi:

- a vizsgázó feleleteit,
- a kollokviumok eredményét,
- a vizsgázó munkáját a szemináriumokon és gyakorlatokon,
- a szemináriumi írásbeli dolgozatait és
- a gyakorlati képzés alatt szerzett minősítését. (..)

Tanulmányi ösztöndíjak a tanfolyam hallgatói számára

A m. kir. Belügyminiszter úr, az 531. 871/1942. OSZF. sz. rendelet értelmében, a legalább négygyermekes családból származó, szegénysorsú, legalább jó előmenetelű hallgatók számára évi 1000 P-ig terjedő ösztöndíjat adományozhat. Az ösztöndíj a tanfolyam egész tartamára szól. Az érdemességet a félév elvégzésekor a tanfolyami leckekönyvvel az ösztöndíjasnak az igazgatónál igazolnia kell.”⁴

Összegzés

A magyarországi szociális képzés történetéről valló dokumentumok átlapozása végén összefoglalásul megállapíthatjuk: *a XX. század első felében Magyarországon soha és sehol nem érte el a szociális képzés az önálló szakként hallgatható graduális kurzus szintjét.* Bár tartalmában, szervezetében és módszereiben folyamatosan gazdagodott, jellegében mégis inkább volt mindvégig *kiegészítő, tanfolyami,* — és értékelésünk szerint hangsúlyosabban *nevelés,* mint *szakképzés* — karakterű. Ugyanakkor a résztvevők számára oktatott ismeretkörök, tantárgyi tematikák sorába viszonylag hamar és viszonylag teljeskörűen bekerülnek a szociális munkások (különböző beosztásba már bekerült, vagy majdan bekerülő, szociális tanfolyamokon kiképzett szakemberek) ál-

talános és speciális tudnivalóinak — nemzetközileg is hasonló — tárgyai. Az is kiviláglik e programokból, hogy bennük *jogi és igazgatási* ismeretalapokra épül meghatározó mértékben a tanfolyami koncepció, ami teljességgel érthető, hiszen főleg jogászok állították össze őket, s emellett lehangsúlyosabban az igazgatási, közhatósági területek alkalmazottainak tudását kívánták megalapozni és pallérozni a különböző oktatási formákban. Egyetemi, főiskolai hallgatók tanulmányainak kiszélesítésére irányul a legtöbb elgondolás, de fokozatosan kiterjed a szociális igazgatás vagy gondozás munkaköreiben már alkalmazásban állókra is.

Közelebbről pedig a következőket állapíthatjuk meg összefoglalóan az egyes szociális képzési formák sajátosságairól:

1. A szociális képzés első hazai formája — az 1912-es első magyar szociálpolitikai tanfolyam — azt példázza, hogy a Magyarországon Eötvös óta napirenden lévő, de lényegében meg nem oldott népoktatás és népnevelés kérdéseit elevenen tartó körök — ez esetben a Népművelő Társaság tagjai — irányítják a közigazgatás hivatalnokainak figyelmét a szociális problémákra, illetve tanulásának fontosságára. Vagyis a szociális kérdések értelmezésének és kezelésének tágabb (társadalmi, gazdasági, igazgatási) összefüggései eredendően nevelési, népművelési aspektusból kerülnek a képzés napirendjére. A kultúra, a tudás, az ismeretek szociálpolitikai funkciója, a művelődéspolitikai és a szociálpolitika érintkezésének és kölcsönhatásának sokfélesége a hazai szociálpolitika történetében végig nyomon kísérhető. Sokszor e viszonyt helyesen értelmezve, de gyakrabban annak a naív nézetnek a formájában, amely a társadalom szociális bajainak megelőzését és megoldását kizárólag kulturális eszközökkel is elvégezhetőnek találja.

2. A következő stáció az újpesti settlement működéséhez kapcsolódó szociális nevelési és képzési formák rendszere. A főiskolai majd egyetemi szociális telepen előbb csak a vezető tanárok által irányítva szociális munkát végző hallgatók — e tevékenység révén történő — nevelés-nevelődésén volt a hangsúly, majd az ismeretátadás két irányban is továbbfejlődött.

Egyrészt a huszas évektől, a diákság nevelése mellett a gyakorlati szociális képzés formái és praxisa is bekerültek Hilscherék eszköztárába: a settlement a közgazdasági képzés elemévé vált, mint a „szociálpolitikai tanszék gyakorlati intézete.”

Másrészt a szociális akadémia — úgyszintén számos szakképzési elem alkalmazásával — már lényegében posztgraduális, „szakosító” jellegű tanfolyamokkal szolgálja a szociális munkához szükségesnek tartott tudás elsajátítását; s ez esetben hallgatói már a „gyakorlati életből”, a szociális munka terepéről verbuválódnak. Vagyis az egyetemi szociálpolitikai intézet és a szociális akadémia működése a graduális és a posztgraduális képzési formák felé egyaránt közelíti a szociális ismeretek magyarországi oktatását. (Bár sem a korabeli, sem a mai értelemben nem felel meg a graduális vagy a posztgraduális szakképzés követelményeinek. A tanfolyami képzés elnevezés pontosnak tekinthető. . .)

3. Leginkább iskolai karakterrel a Pécsi Erzsébet Tudományegyetemen a harmincas évek közepén jelent meg a szociális képzés Magyarországon. Ám itt is csak tanfolyami, három- és két-féléves formában. Az 1934-től szervezett egyetemi szociális tanfolyam ismeret-

körei, tantárgyai azonban meglepően hasonlítanak a ma bevezetés előtt álló szociális munkás és szociálpolitikus szakképzés tanterveihez.

S lényegében a pécsi képzés szisztémáját követi, azt adaptálja, annak rendszerét szélesíti ki az 1940-es évek elején a többi egyetemekre is miniszteri rendelettel kiterjesztett egyetemi szociális tanfolyamok szervezete és programja is.

Nappali tagozaton, alapképzésként folyó, önálló szociális munkás vagy szociálpolitikus diplomát adó szociális szakképzés azonban csak napjainkban indul egyszerre több hazai főiskolán és egyetemen. Ilyen képzés tehát Magyarországon eddig még nem volt. Egy egyszerű, tanfolyami szervezetben a tizes évektől a negyvenes évek közepéig gazdaggá érlelt ismeretanyag egyre ígéretesebb közelségbe került ugyan a graduális képzés klasszikus formáihoz és módszereihez, de „felérni” nem tudott ezekhez. Aztán a történelem gyorsan dúló viharai — a 40-es évek közepéig az egyik, majd a végéig egy másik — erősebb építményeket is magukkal ragadtak, mint a szociális intézményekét...

Úgy tűnik, majdnem fél évszázados kihagyás azonban csak a szociális képzésben történt. A magyarországi szociális bajok sokfélesége és mennyisége — sajnos túlzás nélkül mondhatjuk — naprakész...

Jegyzetek

1. Esztergár Lajos: A szociális képzés kérdése. Pécs. 1934.
2. Uo.
3. A M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem tanrendje az 1939—40. tanév első felére. Pécs. 1939.
4. Tájékoztató az egyetemi szociális tanfolyamokkal kapcsolatos tudnivalókról. Pécs. (1941 vagy 1942?)